

ÁDÁM BIBORKA

A ROMÁN ÜNNEPEK SZÉKELYFÖLDI MEGNYILVÁNULÁSAI

E tanulmány¹ képet ad a Kovászna megyében – elsősorban a megyeszékhelyen, Sepsi-szentgyörgyön, valamint Kézdivásárhelyen – zajló, rendszeresen megrendezésre kerülő román nemzeti ünnepek, emlékünnepek fejlődéstörténetéről, azok megkonstruálásáról és recepciójáról a magyar nyelvű sajtóban illetve a helyi közösség körében. Az elemzés *január 24.* (a román fejedelemségek, Moldva és Havasalföld 1859-es egyesülése), *május 9–10.* (a második világháború befejezése és a fasizmus feletti győzelem emléknapja, illetve a Román Királyság megalakulása), *augusztus 23.* (Románia kiugrása a tengelyhatalmak oldaláról a második világháborúban, a kommunista propaganda szerint pedig az „antifasiszta fegyveres felkelés” és a „nemzeti és társadalmi, antifasiszta és antiimperialista felszabadító forradalom” emléknapja²) és *december 1.* (Erdély 1918-as egyesítése a Román Királysággal) székelyföldi magyar médiareprezentációját vizsgálja. Továbbá összefoglaló jelleggel képet ad a manapság legfontosabb román emlékünnepekről, *december 1.* székelyföldi ünneplésének jelentőségéről.

Románia alkotmányai közül elsőként az 1991-es rendelkezett expliciten Románia nemzeti ünnepéről, melynek 12. cikkelye kimondta, hogy Románia nemzeti ünnepe december 1.³ Ezt megelőzően még két hivatalos nemzeti ünnepe volt Romániának: 1866 és 1947 között május 10., 1948-tól az 1989-es rendszerváltásig augusztus 23. Az itt vizsgált ünnepek mindegyikéről már kialakulásukat követően rendszeresen, hivatalos ünnepek keretében emlékezett meg a székelyföldi románság. Január 24-ét végül 2014. december 18-án a 171/2014-es számú törvény, május 10-ét pedig 2015. május 18-án a 103/2015-ös törvény Románia második, illetve harmadik hivatalos állami ünnepévé nyilvánította.⁴

1 A tanulmány a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézetében 2016 szeptemberében magna cum laude minősítéssel megvédett doktori értekezésem szintézise.

2 Boia, Lucian: *Történelem és mítosz a román köztudatban*. Kriterion Könyvkiadó: Bukarest, 1999, 83.

3 Constituția României 1991. Letöltés helye: www.cdep.ro; letöltés ideje: 2019. 01. 30.

4 Legea nr. 171/2014 pentru declararea zilei de 24 ianuarie — Ziua Unirii Principatelor Române. Monitorul Oficial, Partea I nr. 922 din 18 decembrie 2014. Letöltés helye: www.dreptonline.ro; letöltés ideje: 2015. 03. 27. és Legea nr. 103/2015 pentru declararea zilei de 10 Mai ca zi de sărbătoare națională. Letöltés helye: www.dreptonline.ro; letöltés ideje: 2015. 06. 12.

A vizsgálat szűkebb helyszíne Sepsiszentgyörgy és környéke, ahol sajátos kisebbség-többség etnikumközi viszonyt eredményez a terület földrajzi elhelyezkedése és történelmi evolúciója: ez a román „nemzetállam” földrajzi középpontjában fekvő terület, melyet 74,5%-ban népesít be a magyar (kisebbségi) nemzet. Itt a nemzeti ünnepet rendszeresen megünneplő nemzetállam többségi komponense (románok) mindössze 25,5%-ot alkot, tehát számbeli kisebbségben van.⁵ Varga E. Árpád hivatalos népszámlálások Sepsiszentgyörgyre vonatkozó adatai és összesítései⁶ mutatják, hogy a város az elmúlt száz év során etnikai összetételét illetően jelentős változáson ment át. Az 1850-es népszámlálási adatok azt mutatják, hogy a város 2302 lakosából 422 (18%) román nemzetiségű, 62 roma, 1818 magyarnak vallotta magát. 1910-ben a 8665 lakosból már csak 108 fő vallotta magát románnak, feltételezhető, hogy az eltelt húsz év alatt nagyrésztük asszimilálódott. 1920-ban az összlakosság 11,9%-a román, 83,5%-a magyar nemzetiségűnek vallotta magát. A város ipari fejlődésének köszönhetően az 1960-as években megduplázódott a lakosság száma, így 1966-ra 20 768 főre duzzadt a lakosság, ebből 2560 román, 17 739 magyar és 331 roma.⁷ 2002-re a románok aránya az összlakosság 23,4%-ra nőtt, míg a magyaroké közben 74,5%-ra csökkent.⁸ Bár a román lakosok száma a székelyföldi Sepsiszentgyörgyön és általában a Székelyföldön az első világháborút követő nyolcvan év alatt megduplázódott, valójában ezen a területen a román nemzetiségű lakosok még mindig kisebbségben vannak az itt élő tömbmagyarsághoz viszonyítva. A vizsgálat helyszíne egy etnikai és felekezeti határterület és kontaktzóna. Megyeközpontról lévén szó, a román és magyar emlékünnepek koncentráltan jelennek meg, fontos kulturális játszmák és kísérletek terepeivé, a dominancia és a hatalomgyakorlás kiemelt helyszínévé változtatva Sepsiszentgyörgyöt.⁹ A népesedési viszonyok alakulása is magyarázza, hogy a megnövekedett számú, de valójában kisebbségben élő román lakosság etnikai reprezentációs igénye is nőtt az elmúlt évszázad során. Ekképpen a megyeközpont a román és a magyar közösség identitásartikulációs vágyát jól tükröző emlékünnepek fontos központjává vált.

5 Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikái a népszámlálási adatok alapján, 1852–2011*. Letöltés helye: nepszamlalas.adatbank.transindex.ro; letöltés ideje: 2016. 05. 03.

6 Varga E. Árpád: *Kovácsna megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850–2002*. 2007. Letöltés helye: www.kia.hu; letöltés ideje: 2015. 03. 27.

7 Veres Valér – Salat Levente: Central and local public administration in the dynamics of inter-ethnic relations in Romania. *Revista Transilvană de Științe Administrative*. IX, 2003. 149–161, itt: 149–150.

8 Varga E., 2007. Kovácsna megye településeinek, i.m.

9 Ilyés Zoltán: *Mezsgyevilágok. Etnikus interferenciák és nemzeti affinitások térbeli mintázatai a Kárpát-medencében*. Lucidus Kiadó: Budapest, 2008. 15.

Ebben az interetnikus környezetben a sajtóanyag és a mélyinterjúk elemzése során a diskurzuselemzés foucault-i felfogását követve¹⁰, valamint Jan Assmann¹¹, Fredric Barth¹² és Thomas Hylland Eriksen¹³ eredményeire támaszkodva a fenti négy román nemzeti ünnep szerkezetváltozását és az interetnikus viszonyok (média)reprezentációját vizsgálom a háromszéki magyar regionális sajtóban megjelent 577 tény- és véleményközlő cikk, valamint 16 mélyinterjú segítségével. Kutatásom során a kézdivásárhelyi Céhtörténeti Múzeumban, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban, a Bod Péter Megyei Könyvtárban és az internetes portálok archívumaiban található magyar nyelvű újságcikkeket használtam fel. Továbbá mélyinterjúkat készítettem az eseményeket szervező bizottságok tagjaival, és résztvevő szemtanúkkal.

Kvantitatív és a kvalitatív elemzési módszer¹⁴ segítségével négy korszakra lebontva, összefoglaló jelleggel azt mutatom be, hogy a román emlékünnepek szerkezete, funkciója, jelentései hogyan reprezentálódtak egy etnikailag összetett és történelmében interetnikus szempontból túlterhelt területen, 1919 és 2015 között. Az elemzés során a 2015. december 31-ig megszervezett román emlékünnepek reprezentációját vizsgálom a magyar sajtóanyag segítségével, így voltaképp a kisebbségnek a többség által szervezett hivatalos, nemzeti ünneprendjéhez való viszonyulását mutatom be, elemzem és értelmezem.

Ezt követően az antropológia résztvevő megfigyelési módszer segítségével részletesen dokumentált emlékünnepek legfontosabb kutatási eredményeire támaszkodva *december elseje* ünneplésének százéves évfordulója alkalmából az emlékünnepek háromszéki jelentőségét és szimbolikus jelentéstartalmait vizsgálom.

Román emlékünnepek a székelyföldi sajtóban

A több szempontból is határterületnek számító Háromszék és Sepsiszentgyörgy román emlékünnepeinek magyar sajtója sajátos képet fest a székelyföldi románság ünneplési

-
- 10 Foucault, Michel: *A diskurzusz rendje*. 1991. [1971]. Letöltés helye: www.holmi.org; letöltés ideje: 2016. 01. 21.
- 11 Assman, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Ford.: Hidas Zoltán. Atlantisz: Budapest, 1999.
- 12 Barth, Fredric: *Ethnic groups and boundaries. The social Organisation of Cultural Difference*. G. Allen & Unwin: London, 1969.; Ugyanó: Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio*, 7 (1). 1–14.
- 13 Eriksen, Thomas Hylland: The cultural context of ethnic differences. *MAN. The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 1991, 26 (1). 127–144.
- 14 Hornig Priest, Susanna: *Doing Media Research: An Introduction*. Sage Publications Inc., 1996.; Asa Berger, Arthur: *Media Research Techniques*. San Francisco State University: USA, 1998.

szokásainak recepciójáról, itt ugyanis két különböző, gyakran konfliktusos csoportidentitás találkozik.

Bár az 1866 óta elfogadott román alkotmányok közül csak az 1991-es határozza meg tételesen a hivatalos nemzeti ünnep időpontját, az egyes nemzeti ünnepek, közvetlenül kialakulásukat követően, Háromszéken csakhamar a helyi, számszerű kisebbségben élő románság ünneplési gyakorlatának részévé váltak. Ezek mind olyan események, melyeket évről évre megszerveznek, szervesen beépültek a románság ünnepi rendjébe, köztudatába, ugyanakkor széles körben elterjedtek, tudatosan mediatizált ünnepek. A vizsgált ünnepek jelentősége, jelentései és funkciói azonban időszakról időszakra, folyamatosan változtak.

Miként működik ez a gyakorlatban, miről is „beszélnek”, mit reprezentálnak egy adott vizsgálati korszak emlékünnepeiei?

A kutatás *első korszakában (1919–1944)* összesen tizenkilenc újságcikket vizsgáltam meg. A két világháború közötti időszak történelmi eseményei – a többszöri határmódosítás tudatában, valamint a szűkebb székelyföldi környezetet, a román–magyar együttélést tekintve – interetnikus szempontból nagyon problematikus, terhelt időszak. Talán emiatt is a sajtó-adatbázis alapján nehéz bármilyen logikát felfedezni a három ünnep székelyföldi ünnepléséről, a tudósítások ugyanis rendszertelenek – évente változik a számuk, és nincs éves ciklikusságuk – ami egyfajta ünneplési következetlenségre utal. Ugyanakkor számolhatunk azzal is, hogy a magyar újságírók mélyen „elhallgatták” a román nemzetállam ünnepeivel kapcsolatos korabeli eseményeket.

Az, hogy *december elseje* csak elvétve és aránylag kis terjedelmű hírek formájában jelenik meg a sajtóban és a közéletben, két következtetést enged levonni. Elsőként az 1918-as események túlzott közelsége miatt ez az ünnepi esemény még nem vonult be olyan mértékben a székelyföldi románság ünneplési szokásai közé, hogy az mérvadó hírforrásként szolgálhasson a magyar nyelvű lapokban. A helyi adminisztráció és vezetők cseréje körülbelül 1924-re valósult meg, amikor a helyi magyarság kezdett ráébredni arra, hogy mégsem lesz változás az 1918-as impériumváltást követően. Ezt támasztja alá Jan Assmann kollektív emlékeztének fogalma, valamint a múlt és a történelem kapcsolatának koncepciója is.¹⁵ Vagyis bár a székelyföldi románság ünnepelte ezt az évfordulót, – ha nem is olyan mértékben, mint január 24-ét – a helyi magyar média a román nemzeti ünnepet tudatosan figyelmen kívül

15 Assmann, 1999. A kulturális emlékezet, i.m. 31.

hagyta, elfojtotta, bagatellizálta, nem is akart tudomást venni az esemény létezéséről. Az a néhány tudósítás, ami ezekben az években megjelent, arról tanúskodik, hogy az ünnepi esemény valójában a román–magyar „üzengetés”, a „mi” és az „ők” közötti megkülönböztető rendszer egyik legfontosabb színtere volt az adott időszakban.¹⁶ Ezekben az években még nyíltan felmerült a revízió kérdése, s végig érzékelhető a tudósítások hangulatában az ünnepség körül uralkodó feszült hangulat, mely komoly etnikumközi konfliktusokra enged következtetni. Míg január 24-ről és május 10-ről országos szintű, a központi, bukaresti eseményeket is részletező, viszonylag rendszeres tudósítás történt, addig a december elseje esetében csak rövid helyi hírek jelentek meg a napilapokban.

Január 24-e a vizsgált időszakban ritkán került megemlítésre a helyi újságokban, arányaiban azonban a második leggyakrabban ünnepelt esemény, a róla szóló cikkek egy kivételével főhírként jelentek meg az első vagy a harmadik oldalon. Az 1859-es egyesítés a modern román nemzet és a modern román nemzetállam kialakulása szempontjából olyan jelentős eseményként definiálható, mely napjainkig nagy jelentőséggel bír. Az esemény a vizsgált időszakra már szervesen bevonult a román közösség ünneprendjébe meg köztudatába, s amennyire az adott politikai helyzet és vezetőség engedte, megünneplésre is sor került. A román fejedelemségek 1859-es egyesülése közvetlenül nem érintette a székelyföldi és az erdélyi magyarságot, ezért erről az ünnepről részletesen és viszonylagos tárgyilagos-sággal tudósítottak a székelyföldi napilapok magyar nyelvű munkatársai. Lehetőségeikhez mérten megragadták ezen ünnep keretein belül is az alkalmat, hogy diskurzusukban hangot adjanak a román–magyar együttéléssel kapcsolatos véleményüknek, egyértelműsítsék e kapcsolat problematikus voltát. Bár az 1930-as évek Romániájában a szélsőjobbboldali, vasgárdista csoportosulás erősödése, a román nemzeti mitológia, a kontinuitás-elmélet fel-lángolása semmiképp sem kedvezett a román–magyar kapcsolatoknak,¹⁷ ez a csoport még nem fedezte és nem használta fel a nemzeti ünnepeket, mint a bevallottan nacionalista és sovinizta törekvéseik megvalósításának hatékony, szimbolikus jellegű eszközét a magyarok lakta területeken.

Ennek a korszaknak a legjelentősebb nemzeti ünnepe *május 10.* volt, mely szorosan összefüggött a román királyság intézményével, annak eredeti jelentéstartalmával: Románia 1881. május 10-től 1947. december 30-ig királyság volt, 1918 után már Erdély és Partium is részévé vált a királyságnak, kivételt ez alól 1940 és 1944 között Észak-Erdély képezett. Az

16 Barth, Fredrik: Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio*. 1996, 7 (1). 1–14, itt: 4–5. Letöltés helye: <http://adatbank.transindex.ro/>; letöltés ideje: 2015. 03. 13.

17 Boia, Lucian: *Miturile comunismului românesc*. Editura Nemira: București, 1998. 16; Ugyanő: *Două secole de mitologie națională*. Humanitas: București. 1999. 39.

1920-as években, azaz I. Ferdinánd uralkodása idején is hangsúlyos szerepet játszott május 10., s az őt 1930-tól 1940-ig követő uralkodó, II. Károly diktatórikus intézkedései azonban még hangsúlyosabban és kötelező módon a királyi családra és annak ünnepeire koncentrálták a kor sajtójának a figyelmét.¹⁸ Gulyás Gáborné az újonnan kreált emlékünnepek azon tulajdonságára hívta fel a figyelmet, miszerint ezek az ünnepek visszatükrözik egy adott társadalom vagy csoport állapotát és hatalmi viszonyait,¹⁹ vagyis az ünnepnek a megemlékezésen túl másodlagos funkciója is volt: a királyság intézményének megerősítését szolgálta, s ez a legitimitási igény annál erősebbé vált, minél jobban gyengült a királyság intézménye. Így a vizsgált időszak vége felé a tudósítások egyre erőteljesebben csak a király személyére fókuszáltak, elsősorban tettei és a román királyi család történelmi sikerei köré építették fel az ünnepet, vagyis próbálták mitizálni a királyt és intézményét, így legitimálva mindkettőt. A május 10-én Sepsiszentgyörgy központjában szervezett felvonulásokkal kapcsolatosan több adatközlő is kihangsúlyozta, hogy bár ezeket az ünnepeket nagy pompával rendezték meg, a részvétel nem volt kötelező, ellentétben a későbbi időszakok gyakorlatával:

„A román királyság időszakában május 10. volt a nagy ünnep. A város központjában volt felvonulás, de én akkor még gyerek voltam, fel sem fogtam. Inkább egy parádé volt, különösképpen nem érintett minket, mivel nem volt kötelező.”²⁰

Az interjúalanyok adatközlésük során semmiféle említést nem tettek más ünnepekről ebben a vizsgált időszakban, ami szintén május 10. privilegizált helyzetét bizonyítja. Később a kommunista hatalom 1947 után mindent elkövetett, hogy a királyságot mint intézményt lejárassa, elnémitsa és elfeledtesse, hogy az be se épülhessen az újabb nemzedékek tudatába.

Ekképpen a *második vizsgált korszakban (1945-1965)* megjelent nyolc újságcikk is kiválóan szemlélteti, hogy a kommunista térnyeréssel a május 10-hez kapcsolódó korábbi ünneplési szokás néhány év alatt eltűnt, és helyét átvette a második világháború befejezésének napjához (1945. május 9.) kapcsolódó ünnepség, mely csakhamar a hitleri fasizmus felett aratott győzelem emléknapiaként vonult be a románság köztudatába. A második világháború lezárása tehát új jelentést kölcsönzött a napnak, az új jelentés azt sulykolta, hogy a királyság intézménye elértéktelenedett, közeleg a megszűnése.

18 Köpeczi Béla (szerk.): *Kurze Geschichte Siebenbürgens*. Akadémia Kiadó: Budapest, 1990. 668–676.

19 Gulyás Gáborné Kiss Bernadett: Deszakralizált ünnepek. In: Barna Gábor (szerk.): *Rítusok, folklór szövegek. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 13*. Paulus Hungarus – Kairosz: Budapest, 2004. 83–93, itt: 83.

20 Interjú B. F. -fel.

A január 24-ei ünnepséget továbbra is rendszeresen megünnepelték mind helyi, mind országos viszonylatban. A cikkek mélyebb jelentéstartalmait vizsgálva megállapítható, hogy ez az ünnepség továbbra is megmaradt eredeti jelentéstartalmánál, a román fejedelemségek egyesülésének fontosságát hangsúlyozva a modern román nemzet kialakulásának történetében, mindezt nemzetközi szférába emelve.

Mindeközben december 1. is lassan beszívárgott és rendre szerves részévé vált a székelyföldi románság ünneplési gyakorlatának és ünneptudatának. Az újságcikkeket vizsgálva megállapítható, hogy az ünnep forgatókönyve nagyon hasonlított a jelenkori ünnepségekéhez. Valójában a kommunizmus ünneplési gyakorlatát – nem úgy a retorikáját – megkerülve a mai forgatókönyvek visszanyúlnak az 1930-as, 1940-es évek gyakorlatához. Továbbra is feltűnő az eseményről szóló tudósítás pátosza, a megbékélés, a magyarok és románok közötti jogegyenlőség hangsúlyozása. A cikkek többségénél a szerző személye nem ismert, a tudósítás helye legtöbbször Brassó, Bukarest vagy Kolozsvár. A kisebbségi tematika, a magyar–román békés együttélés szükségességének hangsúlyozása és a magyar–román párhuzamok alapján feltételezhető, hogy a cikkek többsége magyar szerző tollából származott. Az előző időszak kisebbségi vonatkozásbeli kemény megfogalmazásaival és kijelentéseivel ellentétben, ebben az időszakban túlzottan patetikus a közlések hangvétele, ami már érzékeltette a mindent átható „megrendelést” a kommunista hatalom részéről, mellyel a későbbiekben még gyakran találkozni fogunk. Bár a Román Kommunista Pártot a két világháború közötti időszakban az antinacionalizmus jellemezte,²¹ a fent részletezett egyenlőséget, testvériséget hirdető nyilatkozatában már érzékelhető a Szovjetunió mítosza, az orosz minta, az új irányzat, melynek kezdetét Mihail Sadoveanu *Keletről jön a fény* (*Lumina vine de la Răsărit*) című 1945-ben megjelent propagandafüzete fémjelzett.²²

Ezek után még 1947-ig rövid átmeneti időszak következett, aztán néhány év leforgása alatt megtörtént a kommunizmus által kikényszerített radikális anyagi, társadalmi és mentális átalakulás, melynek legjelentősebb eseményei: a korábbi polgári vezető réteg felmorzsolása, a kollektivizálás, a nagymértékű iparosítás, a tömegek faluról városra költöztetése és az új vezető réteg, a munkásosztály hegemoniájának megteremtése voltak. Ezáltal Romániában létrejöhett a sztálinista, internacionalista kommunizmus egyik legfontosabb közép-kelet-európai bázisa.²³ Az interjúalanyokkal folytatott beszélgetések is tükrözik a hirtelen váltást, mely az ünneplési szokásokra is egyértelműen rányomta bélyegét:

21 Boia, 1999. Történelem és mítosz, i. m. 71.

22 Cioroianu, Adrian: Lumina vine de la răsărit. „Noua imagine” a Uniunii Sovietice în România postbelică, 1944–1947. In: Boia, Lucian (szerk.): *Miturile comunismului românesc*. Editura Nemira: București, 1998. 21–68.; Boia, 1999. Történelem és mítosz, i.m. 209.

23 Uo. 72.

„A királyság idején nem volt kötelező a részvétel, de 1947 után, amikor kikiáltották a köztársaságot, kötelezőek lettek az ünnepségek. 1965-ben, amikor meghalt Gheorghiu-Dej, s megválasztották Nicolae Ceaușescut, akkortól váltak csak igazán kötelezővé. (...) Szimbólumként az ország zászlaját használták, a királyságot követően viszont a piros zászlót, a szovjet befolyás nagyon erős volt. Ekkor már minden a Szovjetunióról szólt.”²⁴

A *Népi Egység* napilap²⁵ megszűnését követően, az 1952-ben létrejött Magyar Autonóm Tartomány (1960-tól Maros Magyar Autonóm Tartomány) hatásaként feltételezhetnénk, hogy a magyar kultúra és média fellendítése kulcsszerepet kapott Háromszéken is. Stefano Bottoni és Váry O. Péter kutatásai alátámasztják, hogy 1956 előtt folytatódott egyfajta lokális nemzetépítés, melynek a kultúra és a média is fontos része volt, azonban egyikük sem bontakozhatott ki szabadon, nem függetleníthette magát az összromániai médiától és a központosított hatalomtól. Hamar világossá vált, hogy a marosvásárhelyi központot a valóságban Bukarest és Moszkva irányítja. Mindez egyértelműen leképeződött az írott sajtó helyzetének alakulásában is. Bár 1945-től kezdetben az egyházi lapok, majd a sportújságok, az 1960-as években pedig a diáklapok próbálták átvenni a nem létező helyi lapok szerepét, kisebb sikerektől eltekintve általában tiszavirág életűek voltak.²⁶ A háromszéki magyar lakosság pedig kénytelen volt a kommunista propaganda által jelentős mértékben átítatott, monopolhelyzetet élvező bukaresti országos *Romániai Magyar Szó/Előre* napilapból, a *Dolgozó Nő*, a *Falvak Dolgozó Népe*, az *Új Sport*, a *Szakszervezeti Élet*, a *Tanügyi Újság*, az *Egység/Új Út*, illetve az *Utunk*, *Irodalmi Almanach/Igaz Szó* című napilapokból, folyóiratokból tájékozódni. Gheorghe Gheorghiu-Dej és Moszkva mindent átható kommunista propagandája ezen orgánumokon keresztül próbálta a magyar lakosságot is megszólítani és szigorú ellenőrzése alatt tartani. Ez alól a legfiatalabb korosztály sem lehetett kivétel, részükre a *Pionír*, az *Iffjúmunkás* és a *Napsugár* című folyóiratok jelentek meg.²⁷

24 Interjú T. C. -nal. „În timpul Regatului nu era obligatoriu să participi, dar după ce am trecut de 1947, când s-a proclamat Republica, aceste sărbători erau obligatorii. În 1965, când a murit Gheorghiu Dej, și a fost ales Nicolae Ceaușescu, de atunci într-adevăr era obligatoriu. (...) Ca simbol se folosea drapelul de stat, iar după perioada Regatului drapelul roșu, influența sovietică, care era foarte puternică. Totul era legat de Uniunea Sovietică.”

25 A Brassóban megjelent *Népi Egység* napilap számait 1944 és 1947 közötti időszakban tekintettem át. Azért volt szükség a szomszédos megye legfontosabb magyar nyelvű napilapjának bevonására az említett időszakban, mert 1944 és 1967 között Sepsiszentgyörgynek csak részben volt helyi magyar napilapja. A *Népi Egység*et ugyanis 1944-től 1946 szeptemberéig Brassóban, 1946-tól 1948 márciusáig, vagyis megszűnéséig Sepsiszentgyörgyön szerkesztették. Így feltételezhető, hogy a sepsiszentgyörgyiek is ebből a napilapból informálódtak, a *Népi Egység* számait ezért dokumentálták a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtárban (Sipos András: Sajtótörténeti mementó. *Brassói Lapok*, 1983. március 4.)

26 Bottoni, Stefano: *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952–1960)*. Pro-Print Könyvkiadó: Csíkszereda, 2008.; Váry O. Péter: Háromszék magyar nyelvű írott sajtója. In: *Háromszéki olvasókönyv*. Bod Péter Megyei Könyvtár – Kovászna Megye Tanácsa – Kovászna Megyei Művelődési Központ: Sepsiszentgyörgy, 2006. 149–158, itt: 151–152.

27 Bottoni, 2008. Sztálin a Székelyeknél, i.m. 168–180.

A Szovjetunió dicsőítése és kritikátlan követése az 1950-es és 1960-as években Romániában is rendre alkonyodni kezdett, mivel itt fokozatosan előtérbe került a nacionalizmus. Ez a lassú, de folyamatosan kimutatható irány 1964-ben érte el csúcspontját, a Román Munkáspárt „függetlenségi” nyilatkozatában, melynek diskurzusa az internacionalizmus helyett már a nacionalizmust helyezte előtérbe, és gyakorlatilag – ahogy Boia is megfogalmazta – a megbukott „ragyogó jövő” ellenében a dicső nemzeti múltban kereste gyökereit és legitimitását.²⁸

Az interjúalanyokkal folytatott beszélgetésekből leszűrhető, hogy az ünnepek sorából egyik itt vizsgált ünnepet sem emelték ki, emlékeikben elsősorban a május elsejével kapcsolatos, kevésbé kötött forgatókönyvvel rendelkező ünnepség szolgált összehasonlítási alapul a megelőző (május 10.) és a következő időszakok (augusztus 23.) jeles napjaival történő összehasonlítás során. Gyakoriak a május elseje és az augusztus 23. közötti párhuzamok, ezek az újonnan kreált, grandiózusan és kötelező módon megünnepeelt kommunista és szocialista jeles napok nagymértékben meghatározták a közösségi memóriát.²⁹ Míg a május elseje inkább a kötetlen majálisairól volt emlékezetes, addig az augusztus 23-át inkább a kötelező, végéérhetetlen előkészületek, felvonulások és jelszavak jellemezték, ahol valójában mindenkit csak egy cél vezérelt: miként tud észrevétlenül mielőbb távozni az ünnepségről.

A második világháborút követően fokozatosan egy új országos jelentőségű ünnepnap alakult ki: *augusztus 23.* 1944. augusztus 23-án Románia hirtelen elhagyta korábbi szövetségeseit, s végül a győztes hatalmak oldalán fejezte be a háborút. A királyi puccs időpontja, elsősorban a kommunista párt propagandája révén, csakhamar az „antifasiszta fegyveres felkelés” és a „nemzeti és társadalmi, antifasiszta és antiimperialista felszabadító forradalom” emléknapijává vált,³⁰ s így a következő, *harmadik vizsgált időszakban (1965–1989)* már a legjelentősebb országos, nemzeti ünneppé lett. Az ünnep 1965 utáni átszerkesztése tipikus példája annak, ahogy a Ceaușescu személyi kultuszát megalkotó propagandagépezet milyen módszerekkel manipulálhatta, integrálhatta saját ideológiai célrendszerén keresztül a nemzeti ünnepek egész sorát egy történelmi ívbe, majd diktatórikus módszereivel miként fordíthatta azt saját legitimitásának növelésére, fenntartására. A nemzeti ünnep ugyanakkor a rezsimhez hű elit önkifejezésének egyik eszköze és saját pozíciójának megerősítésére is alkalmat adott.

28 Boia, 1999. *Történelem és mítosz*, i.m. 76–77.

29 Bucur, Maria: *Birth of a Nation. Commemoration of December 1, 1918 and National Identity in Twentieth-Century Romania*. In: Bucur, Maria – M. Wingfield, Nancy: *Staging the Past. The Politics of Commemoration in Habsburg Central Europe, 1848 to the Present*. Purdue University Press: West Lafayette, Indiana, 2001. 286–326, itt: 305.

30 Boia, 1999. *Történelem és mítosz*, i.m. 83.

A sajtóanyag vizsgálata során 303 újságcikket tekintetem át ebben a vizsgálati időszakban, melynek során alapvetően kétfajta „átrendezési” módozat körvonalazódott. Az első, a történelmi és a személyi mítosz teremtésének mintapéldája, voltaképp a három ünnep (január 24., május 9. és december 1.) átszerkesztésével és mérhetetlen leegyszerűsítésével valósult meg. Függetlenül attól, hogy egyesülről vagy az állami függetlenség (1877. május 9.) kikiáltásának ünnepléséről volt szó, mindhárom ünnep szerkezetét a kommunista párt propagandistái ugyanarra a történelmi ívre építették. A Ceaușescu-korszak első, enyhébb időszakában annak kezdete még a Mihai Viteazul által megvalósított 1600-as egyesítés, végpontja pedig rendszerint a párt és a néptömegek jelenkori tetteiben csúcsosodott ki. Eközben az adott történelmi dátumokhoz a rendszer propagandistái még hozzárendeltek egy-egy történelmi személyt, író, költőt vagy államférfit is, akinek tettein és szavain keresztül bizonyították az általuk forgalmazott ideológia jogosságát és sikerességét. Később, a Ceaușescu-korszak második felében, amikor a kommunista propaganda az élet minden területét áthatotta, ez a történelmi ív jelentősen kitágult. A románság eredetét és a mitikus személyek körét rendszerint egészen a dák-római időszakig vezették vissza, s végül ezt az egész konstrukciót maga a párt és annak vezetője, Nicolae Ceaușescu hiperbolizált alakja dominálta és koronázta meg.

A második típusú „átrendezés” az augusztus 23-ai ünnepek átszerkesztésében figyelhető meg. Az ünnep központjában már nem egy régmúlt, hanem egy jelenkori esemény állt, amit Ceaușescu propagandistái csakhamar gyökeresen átszerkesztettek jól meghatározott ideológiai szempontok mentén, melyeket rendszeresen sulykoltak az írott sajtó hasábjain is. Annak szerkezetében az 1970-es évek elején előbb megjelent a néptömegeből kiemelt, szorgos élmunkás mítosza, s azzal egy időben pedig, éppen a pártkongresszusok és ötéves tervek alapján, maga a heroizált munka mítosza is. Az idő előrehaladtával fokozatosan csökkent a néptömegeből vett élmunkások mitizálásának mértéke, s helyükre egyre hangsúlyosabban és monumentálisabban a párt és vezetőjének egyszemélyes kultusza került, épült be. Ezt a dominanciát igazolják az egyik interjúalany augusztus 23-i visszaemlékezései is: *„igaziból a párt erejét volt hivatott demonstrálni, a Ceaușescuét, illetve a Ceaușescu-házaspárét, az augusztus 23-a is mindig arra volt kihelyezve. A nemzeti itt mindig másodlagos volt, persze abban a szószban volt feltárlva, de mégiscsak a hús az Ceaușescu volt benne. A nemzeti csak mártás volt körülötte, és minden ünnepély erre volt kihelyezve. Ebből a szempontból két dolog volt, amire nemzetiként lehetett tekinteni: a Mihai Viteazul-szobor és a román katona [szobra]. Ezeknek az ünnepélyes felállítására, hiszen a Mihai Viteazul-szobor felállításakor Ceaușescu is itt volt, ő leplezte le a szobrot – azok egyértelműen a magyar közösség számára szerkesztett üzenetek voltak, hogy világos legyen: ez itt Románia, ezt értsétek meg.”*³¹

31 Interjú K. J. -vel.

Az augusztus 23-ai ünnepségek és felvonulások ugyanakkor díszleteikkel, szlogenjeikkel, a párt vezetőinek köszöntésével, a kötelező tappsal a társadalmi kontroll gyakorlását, a közösségi hűségritus élményét is hivatottak voltak táplálni. A kommunista propaganda által hirdetett transzcendens tartalmakkal pedig a vallásos élménnyel egyenértékű hitet próbáltak közvetíteni a tömegek felé.³² Olykor azonban kevés sikerrel: „*Az érdekes az volt, hogy a barátomé ott laktak az Iskola utca végén, ahol most tömbház van, akkor egy kertes ház volt, és egy-egy ilyen felvonulás után a Mikó előtt, mikor vonultak el, a kertjük tele volt ilyen jelmondatokkal. Az utcán nem merték eldobni, hanem bedobták a kertbe.*”³³

Mindkét eljárás voltaképp azt eredményezte, hogy mind a négy ünnep jelentéstartalmában egyértelműen, eredményesen és hatékonyan a Ceaușescu-rendszer kommunista ideológiáját, másodsorban pedig a pártvezér egyszemélyes kultuszát építette fel módszeresen, törvényesítette hatalmát és sulykolta az emberek tudatába. A propagandagépezet sikeres ténykedése mellett, a közösségi emlékezet fölött teremtett kontroll a kommunizmus ideje alatt eredményes volt.

A Ceaușescu-rendszer huszonnégy éves története alatt nagyon jelentős ideológiai indoktrináció zajlott, éppen ezért a *negyedik vizsgált (1990–2015) rendszerváltás utáni időszak* első öt évére (1990–1995) már a nemzeti ünnepek egyfajta elbizonytalanodása, útkeresése jellemző. Az 1989-es romániai rendszerváltozást követő években augusztus 23. egy csapásra eltűnt a hivatalos, nemzeti ünnepek sorából, a közösségi emlékezet felett teremtett kontroll azonban jelentős tárgyi és szellemi örökséget hagyott az utókorra, melynek átideologizált világgépe és történelemszemlélete gyakran ellentmondásba kerül a rendszerváltás után kialakult demokratikus tartalmakkal és értékekkel.³⁴

Ebből az időszakból 247 újságcikket elemeztem és értelmeztem, melynek során megállapítottam, hogy *január 24.* fokozatosan visszanyerte eredeti jelentéstartalmát, és a román fejedelemségek egyesítésének ünnepeként, napjainkig minden évben rendszeresen megünneplik, mind Kovászna megye adminisztratív központjában, mind országos szinten. A regionális magyar újságok elsősorban az ünnep megyeszékhelyen megszervezett rendezvényeiről tudósítanak. Ezek az események jelképeikkel és elemeikkel elsősorban az egyesülés történelmi jelentőségét, valamint a románság összetartozását hangsúlyozták. A 2010-et követő években ez az ünnepség is egyre gyakrabban vált a helyi interetnikus szimbolikus

32 Györffy Gábor: Rituális elemek a romániai államszocialista sajtópropagandában. *Médiakutató*, 2009. Letöltés helye: www.mediakutato.hu; letöltés ideje 2016. 11. 19.

33 Interjú P. S. -sel.

34 Ádám Biborka: Augusztus 23. sajtórepresentációja a háromszéki magyar írott sajtóban (1968–1989). *Korunk*, 2017, 29 (1). 59–66, itt: 65.

zászló- és táblaháborúk, valamint üzengetések terepeivé. 2010-ben *Bănescu az autonómiáról és az egységről* című rövid hírből megtudhatjuk, hogy az 1859-es egyesülés kapcsán az államfő üzent a területi autonómiát követelőknek, miszerint „*az egység iránti igény a románság lelkében van*”.³⁵ 2013-ban *Kis egyesülés, nagy zászló* címmel arról tudósított a *Háromszék* és a *Székely Hírmondó* is, hogy akárcsak december elseje alkalmából, ekkor is román trikolórral takarták el a november elején a prefektúra elé felállított SIC – Terra Siculorum feliratú, Székelyföld óriástáblát. Az RMDSZ 2014. február 20-ig kapott területfoglalási engedélyt, azonban a prefektus is ragaszkodott ahhoz, hogy az ünnep elteltével otthagyja a nemzetiszínű lobogót a SIC transzparens előtt.³⁶

Az ünnep kontinuitásának és a románság ünneplési köztudatában betöltött szerepének fontosságát az a tény is igazolja, hogy 2014. december 18-án elfogadott 2014/171-es törvény január 24-ét Románia második nemzeti ünnepének nyilvánította.

A *májusi ünnepség*, elsősorban a rendszerváltás első öt évében, a hazai belpolitikai törekvések és csatározások fontos időpontjává, ritualizált eseményévé vált. A kormánypártiak május 9-ét rendszerint a fasizmus feletti győzelem és az állami függetlenség napjaként ünnepelték, míg a parlamentáris monarchia hívei elsősorban a királyság visszaállításának lehetőségét látták az ünnepben. A kormányzó erők I. Mihály király Romániába látogatásának rendszeres megakadályozásával végül is gyakorlatilag teljesen kioltották, felszámolták május 10. jelentőségét. S mivel a napnak a fasizmus feletti győzelemmel kapcsolatos jelentése nagymértékben összefüggött a korábbi kommunista rendszer ideológiájával, ezért néhány év alatt jelentős mértékben veszített jelentőségéből, s gyakorlatilag mindkettő kivonulófélben volt a románság ünnepköréből és szakrális tudatából. Ezt megakadályozandó egy képviselői kezdeményezésnek köszönhetően a 2015/103-as törvény 2015. május 18-án május 10-ét Románia harmadik nemzeti ünnepévé nyilvánította. Papíron győzött tehát a királyság intézményére való emlékezés a fasizmus feletti győzelem jelentéstartalma felett, a magyar újságok hasábjain azonban még napjainkban is nagy érdeklődés követi a május 9-ei ünnepség orosz–román vonatkozásait. Megállapítható ugyanakkor, hogy a székelyföldi románság még nem fedezte fel ezt az ünnepet mint nemzeti identitásának, önazonosságának egyik fontos történelmi mozzanatát, és mint lehetséges szakrális, ünneplési és emlékezési momentumot Székelyföldön.

Az 1991-es új alkotmányba már hivatalosan is bekerült *december elseje* mint Románia legfontosabb és hosszú ideig egyetlen hivatalos nemzeti ünnepe. A rendszerváltás óta eltelt

35 *Háromszék*, 2010. január 25.

36 *Háromszék*, 2013. január 25. és *Székely Hírmondó* 2013. január 25.

december elsejével foglalkozó újságcikkek elemzése rávilágít arra a tényre, hogy egy korábban arányaiban marginális szerepet játszó ünnep az új politikai hatalom segítségével, annak ösztönzésére miként válhat egy nemzet nagyszabású, erősen mediatizált és interetnikus szempontból erősen túlterhelt ünnepévé. Az Indiana Egyetem kutatója, Maria Bucur tanulmányában bemutatja, hogy 1918-at követő első tíz évben a bukaresti központban, illetve Moldva és Havasalföld más településein, a királyság intézményének köszönhetően is, alig van jelentősége az ünnepről való megemlékezésnek, míg Erdélyben az ortodox egyház és az Astra egyesület támogatásával és biztatására már a Gyulafehérvári Határozatot követő években jelentős politikai színezetű ünnepségek zajlottak. Az 1930-as években kezdett bevonulni ez az ünnep az óromániai köztudatba is, de még hosszú éveken keresztül Bukarest bagatellizálta az erdélyi események fontosságát. A két világháború közötti időszakban december elseje amolyan regionális, erdélyi ünnep szerepét töltötte be, majd az antirevizionizmussal párhuzamosan egyre inkább félhivatalos ünneppé vált, 1947 után eltűnt egy időre a köztudatból, majd az ünnep ötvenedik évfordulója alkalmából, 1968 után ismét teret kezdett nyerni, azonban továbbra sem hivatalos nemzeti ünnepként ünnepelték. Az erdélyi és regáti nézetkülönbségek az 1980-as évekre tűntek végleg el Ceaușescu homogenizáló kultuszának olvasztótégelyében. A rendszerváltást követően végül december elseje került ki győztesen a lehetséges ünnepek közül viszonylag folyamatos konnotációjának köszönhetően, forgatókönyve azonban visszanyúlik a második világháborút megelőző időszak hagyományaihoz, diskurzusa pedig a Ceaușescu-korszak hagyományait idézi. Bucur szerint a hivatalos és félhivatalos megemlékezések annyira merev intézményesített keretek között zajlottak, hogy egy 1997-es felmérés szerint sokan unalmasnak, emocionális és patriotikus kötődésében hiányosnak ítélték meg az országos ünnepséget.³⁷ A '90-es évek elejének lassú demokratizálódási folyamatában megfigyelhető, hogy milyen mértékben élnek tovább a román köztudatban a kommunizmusból származó történelmi, retorikai beidegződések, az önreflexiótól mentes történelmi szemlélet, ami a kommunista időszakot jellemezte. A megemlékezések továbbra is a dákoromán kontinuitás elmélet tükrében zajlottak, miközben politikai útkeresés jellemezte az időszakot. Ez az útkeresés mutatkozott meg nem csak a május 9–10-ei ünnepségekben, hanem a december elsejei ünnep kapcsán is, melyet a kormánypártiak és a parlamentáris monarchia hívei egyaránt próbáltak saját eszméik terjesztésére, a hatalom megtartására illetve megszerzésére használni. Ekkor még olyan tényezők játszottak fontos szerepet az országos ünnepségek során, hogy miként tudják a kormánypártiak megakadályozni a király romániai látogatását. December elseje jelentéstartalmát ugyanakkor saját

37 Bucur, 2001. *Birth of a Nation*, i.m. 286–326.; Ádám Biborka: December elseje valós háttere. *Korunk*, 2016. 28 (3). 117–121.

belpolitikai hatalmi törekvések és a magyarsággal folytatott verbális küzdelmeik során is egyértelműen, újra és újra etnikai színezettel ruházták fel, miközben Bukarestben és Gyulafehérváron egyre nagyobb és mediatisáltabb rendezvénysorozatokkal ünnepelték meg ezt a napot.

A háromszéki újságokban jól lekövethető az ünnep sajátos, székelyföldi evolúciója, melynek sajátosságát a román–magyar együttélés, a románság kisebbségi léte határozza meg. A '90-es évek elejétől a magyarság részéről elsősorban a gyulafehérvári nyilatkozatokban lefektetett, tehát megígért jogegyenlőség követelése vált a nemzeti ünnep fő tematikájává, valamint annak a visszatérő elemzése, hogy az erdélyi magyarság miért nem ünnepli december elsejét. Az elemzett újságcikkek azt taglalják, hogy ez az ünnep a magyarság számára semmilyen egyesülést nem jelent, hiszen ez az „unió” kizárólag egy másik nemzetről szól – azaz egy másik, többségi nemzet uniója – és hogy a kisebbségeknek 1918-ban megígért jogok betartása és betartatása közel száz év elteltével sincs napirenden, az mostanáig sem valósult meg.

A székelyföldi románság viszont a '90-es években már rendszeresen részt vett a prefektúra által szervezett megyeszékhelyi ünnepségen. Az ünnepségsorozat azonban kevésbé mediatisált és interetnikus konfliktusokról nem történt híradás. Ezekben az években mindkét oldalon, párhuzamos módon folyt a csendes nemzetépítés, a saját etnikai közösség identitásának erősítése.

1996 után, Emil Constantinescu elnökségének idején, a magyarságot a visszafogott bizakodás jellemezte a román nemzeti ünnepet illetően. Az új elnök nem a kommunizmus idejéből jól ismert retorikát használta, hanem jövőbe tekintő, az országot előre vivő gondolatokkal üdvözölte az ünneplő közösséget, így a törvények tiszteletben tartása, az euroatlanti integráció került előtérbe politikájában, melynek következtében az RMDSZ is részt vett a december elseji ünnepségeken. 1997-ben javult a magyar–román államközi viszony, valamint a közgondolkodásban megjelent annak a lehetősége, hogy december elseje helyett szerencsésebb lenne más nemzeti ünnepet választani, például december 22-ét, a forradalom győzelmének illetve Ceaușescu bukásának napját. A következő év belpolitikai viszáljai következtében újra borúlátóbbá vált a magyarság a december elsejét illetően. Féllelmek be is igazolódtak, 1999-ben Sepsiszentgyörgyön nagyszabású, erősen mediatisált ünnepre került sor, a magyarság ismételten a gyulafehérvári nyilatkozatban lefektetett jogegyenlőséget kérte számon a háromszéki napilapok hasábjain és nem csak ott.

A 2000-es évek elején tovább fokozódtak az etnikai feszültségek, így pl. 2001-ben Csíkszeredában a románság nagy felháborodására az RMDSZ-es szenátor, Sógor Csaba

felszólította a magyarságot, hogy maradjon távol a központba költöztetett nagyszabású helyi rendezvénytől. További interetnikus feszültségekre okot adó tényezők is borzolják a kedélyeket, mint pl. a státustörvény, a Har-Kov jelentés, az ortodox egyház erőszakos székelyföldi terjeszkedése. Mindezek következtében a román–magyar államközi viszony is jelentősen átalakult, a 2002-es budapesti, Năstase–Medgyessy miniszterelnöki koccintás a román nemzeti ünnep alkalmából óriási felháborodást és elhatárolódást váltott ki az erdélyi magyarságból. 2003-ban Gyulafehérváron december elsejét elítélő feliratok jelentek meg. 2006-ban az RMDSZ ugyan részt vett a sepsiszentgyörgyi december elsejei ünnepségsorozaton, de a magyar–román interetnikus viszony több sebből is vérzett, Becsek-Garda Dezső parlamenti képviselő ünnepi beszédét kifütyülték, Kolozsvár és az ország a Babeş–Bolyai Tudományegyetem táblabotrányától volt hangos.

„A 2000-es évek közepén úgy döntöttünk, hogy megpróbálunk közeledni egymáshoz és megbeszéltük a román pártok képviselőivel, hogy elmegyünk a nemzeti ünnepre és részt veszünk. Nem volt szokásunk addig sem és azután sem, és akkor arra kértük őket, hogy vegyenek résztők is a március 15-i ünnepségen. Akkor az egyetlen eset volt, hogy a megye teljes magyar vezetőségével együtt kiálltunk. György Ervin prefektusként mondott egy beszédet, amelybe nagyon szépen bevitte, hogy mi volt 1918-ban és mit ígértek akkor és mit várunk el. Tehát próbáltunk egy ilyen közeledést, ellenben március 15-én egyetlen egy román párt képviselője sem jött el, és ezzel aztán befejeződött, és azóta nem vesz részt senki a magyar vezetőség közül ezeken az eseményeken.”³⁸

A 2007-es megyeszékhelyi ünnepség felfokozott szimbolikájával, túlhevült nacionalista beszédeivel tűnt ki az eddigi ünnepségek sorából, 2009-ben pedig első alkalommal vonult fel a szélsőséges nacionalista *Noua Dreaptă* (Új Jobboldal) nevű szervezet Sepsiszentgyörgy utcáin, durva, magyarokat sértő és provokáló jelmondatokat skandálva és paramilitáris öltözeteket valamint szimbólumokat viselve. Mindeközben Szász Jenő Bukarestben ünnepelt, Bănescuval. Időközben egy párhuzamos ünnep is kialakulóban volt: 2009. december elsején emlékezik meg első alkalommal a baróti Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) a Székely Hadosztályról. A 2010-től 2014-ig terjedő időszak december elsejei ünnepségeire a román–magyar szimbolikus konfliktusok fokozódása jellemző, mely elsősorban kölcsönösen provokatív szimbolikus tábla-, himnusz- és zászlóbotrányokban nyilvánult meg. A helyi románságot képviselni hivatott Kovászna, Hargita és Maros megyei Románok Civil Fóruma az ortodox egyház helyi képviselőivel karöltve, a kormányhivatal és a rendvédelmi szervek hallgatólagos beleegyezése mellett rendszeresen meghívták az Új Jobboldal szélsőséges szervezet tagjait a sepsiszentgyörgyi nemzeti ünnepségre, akik 2009.

38 Interjú P. B. -vel.

és 2015. között még négy alkalommal látogattak el – elmondásuk szerint együtt ünnepelni a helyi románsággal – valójában azonban a helyi interetnikus hangulat szítását, a magyarok megfélemlítését tűzték ki célul.³⁹

Válaszként a helyi magyarság még jobban elhatárolódott a nemzeti ünneptől, s több alkalommal is az 1918-as be nem tartott gyulafehérvári ígéretre emlékeztető nagygyűlést tartott a nemzeti ünnepet megelőző napokban. A szintén szélsőséges nézeteket valló HVIM tagjai pedig 2009 után rendszeresen megemlékeztek a Székely Hadosztályról kézdivásárhelyi, sepsiszentgyörgyi és baróti központjaikban.

2015-ben egy újabb különös interetnikus színezetű eseményről tudósítanak a helyi újságok: a román Szervezett Bűnözés és Terrorizmus Elleni Igazgatóság (DIICOT) és a Román Hírszerző Szolgálat (SRI) a nemzeti ünnepet megelőző éjszakán nagy erővel és erősen mediatizált módon, terrorelhárító akcióra hivatkozva házkutatást tartott a HVIM kézdivásárhelyi elnökénél, és terrorizmus vádjával előzetes letartóztatásba helyezte őt, majd egy hónappal később a szervezet erdélyi elnökét is. A vádlottakat évekig meghurcolták, több hónapra bebörtönözték, végül 2018. július 4-én számos kételyt ébresztő vád alapján, konkrét bizonyítékok hiányában öt év letöltendő börtönbüntetésre ítélték.⁴⁰ A székelyföldi magyarságot a média segítségével kollektív módon terroristának bélyegezték meg, a december elseje körül kialakult valaha legfeszültebb pillanatokat provokálták ki a székelyföldi románság és magyarság között.

Quo vadis december 1.?

December elseje nemzeti ünnepként történő kiválasztása és alkotmányba foglalása a rendszerváltást követően egyértelműen meghatározta e jeles nap és a hozzá kapcsolódó jelentések sorsát. A központi hatalom által szentesített és a románság többsége által elfogadott kijelölés, valamint az erdélyi magyarság elutasító magatartása jelzi az ünnep vitatható voltát történelmi, interetnikus és politikai szempontból is. Ez a jeles nap, mely Erdély Román Királysághoz történő csatolását, a mai, modern Románia létrejöttét ünnepli, voltaképpen időszerűséget kölcsönöz egy régóta elhúzódó, gyakran konfliktusos történelmi helyzetnek:

39 Ádám Biborka: Zum Einfluss der Wirtschaftskrise auf den Zuwachs der Noua Dreaptă (Neue Rechte) in ungarisch besiedelten Gebieten Rumäniens. In: Kahl, Thede – Schippel, Larisa (Hg.): *Leben in der Wirtschaftskrise – Ein Dauerzustand?* Frank & Timme Verlag für wissenschaftliche Literatur: Berlin, 2011. 137–150, itt: 142–147.

40 *Háromszék*, 2018. július 4.

Erdélyt ugyanis a román történelemszemlélet a nemzet bölcsőjének tekinti. A versengő román és magyar nemzetépítés terepén, Erdélyben, az ünnep tudatos kijelölése a román fél számára teremtett kedvezőbb körülményeket, így fokozva évről-évre az interetnikus hangulatot. Az ünnepvel kapcsolatos alapvető problémát Bakk Miklós fogalmazza meg, miszerint a Bukarest által támogatott centralista, nacionalista francia modellt követő államforma a regáti hagyományokhoz nyúlik vissza, míg az erdélyi magyarság és románság a közép-európai föderálisabb modellt tartaná kedvezőnek,⁴¹ a centrum azonban mai napig hallani sem akar Románia decentralizációjáról, regionalizációjáról, a központi hatalmi struktúrák⁴² segítségével blokkol minden ilyen jellegű kezdeményezést. Vagyis december elseje mint nemzeti ünnep nem csak két konfliktusos nemzetépítési modell és identitás, hanem két konfliktusos országmodell problémáját is felszínre hozza. Bakk a Gyulafehérvári Határozatokról a következőket írja: „*a bukaresti államépítő centralizmus igazolásává torzult, és kilúgozódott belőle az erdélyi román nemzetépítésnek az a specifikuma, amely az erdélyi 'párhuzamos társadalmak' belső konföderációját támogatta.*”⁴³

Románia legjelentősebb nemzeti ünnepe száz év viszonylatában is jól példázza, miként próbálja a központi hatalom, a francia homogén nemzetállam modelljét szem előtt tartva felszámolni azt a sokszínűséget, mely Erdély jellegzetes sajátossága évszázadok óta, melynek az erdélyi román kultúra is szerves része, és amely törekvésnek Ceaușescu idején a romániai németek és zsidók már áldozatul estek.⁴⁴

Az emlékünnepség részletes jelenkori háromszéki lebonyolításának, megkonstruálásának dokumentálását több ízben is elvégeztem az antropológiai résztvevő megfigyelési módszer segítségével.⁴⁵ Ezek az elemzések ráerősítenek a médiareprezentáció vizsgálat és a mélyinterjúk elemzésének eredményeire, miszerint december elseje ünneplése a huszadik század folyamán fokozatosan honosodott meg Székelyföldön, és a kezdetben marginális ünnep a rendszerváltást követően, a tudatos szelekciónak köszönhetően vált a románság

41 Bakk Miklós: Román és magyar „határontúliség”: állam- vagy nemzetépítés? *Korunk*, 2014, 3 (12). 16–21, itt: 19.

42 Tánzos Vilmos: Kettős hatalmi szerkezet a Székelyföldön. *Magyar Kisebbség*, 1998, 4 (12). Letöltés helye: epa.oszk.hu; letöltés ideje: 2018. 10. 24.

43 Uo. 19.

44 Az első világháborút követően Romániában 600 000 német élt, (Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, 2010, 145–146.) 2011-re számuk 36 000-re csökkent. (Pan, Christoph – Pfeil, Beate Sibylle – Videsott, Paul: *National Minorities in Europe. Handbook of European National Minorities*. Volume 1, Second Edition. Verlag Österreich – Berliner Wissenschafts-Verlag: Wien, 2018. 173.

45 Ádám Biborka: Etnikai határátlépések Székelyföldön. In: Dobos István – Bene Sándor (szerk.): *Határátlépések. A doktoriskolák III. nemzetközi konferenciája, Kolozsvár, 2010. augusztus 26–27*. Nemzetközi Magyarstudományi Társaság: Budapest, 2011. Letöltés helye: mek.oszk.hu; letöltés ideje: 2016. 10. 11.; Ugyanő: December elseje Sepsiszentgyörgyön. *Korunk*, 2016. 28 (12). 76–85.

legfontosabb nemzeti ünnepévé, a székelyföldi románság identitásépítésének egyik legjelentősebb eszközévé, valamint az interetnikus feszültségekeltetés kiemelt terepévé.

Elmondható, hogy az 1990-es évek közepére december elseje ünneplése országos szinten kiüresedni látszik, Háromszék magyar többségű városaiban viszont érdekes módon épp ezzel a kiüresedéssel esik egybe az ott megrendezett román nemzeti emlékűnnepségek jelentőségének erősödése, mintegy jelezve, hogy az emlékűnnepség mekkora jelentőséggel bír a helyi kisebbségben élő románság identitáserősítésében és a nemzetépítési folyamatban. Sepsiszentgyörgyön először 1999-ben került sor egy nagyszabású, erősen mediatizált, diskurzusában nacionalista ünnepség megrendezésére. Ezt követően az ünnep körül kialakult interetnikus feszültségek tárháza egyre csak bővült, amplitúdójában pedig egyre intenzívebb és abszurdabb méreteket öltött. Kezdve a zászló- és táblaháborúktól, a szélsőséges csoportok rendszeres masírozása és provokálása mellett manapság már a terrorizmus abszurd vádjától és az ebből következő bebörtönzésektől hangos az országos média és közvélemény. December elseje apropóján, annak centenáriuma évében a magyarság ellenében és annak ellenségképével riogatva próbálta a hatalom újjáéleszteni ezt az ünnepet. Tette ezt a tudományos testületek⁴⁶, titkosszolgálati szervek valamint az ortodox egyház hathatós együttműködésével.

Bár a román politikai és értelmiségi elitnek lenne tennivalója a (nyugati értelemben vett) modern román nemzetépítés terén,⁴⁷ mégis a jól berögzült régi módszerekhez nyúlt vissza. A román–magyar párbeszéd eközben továbbra is holtponton van, és a magyar közösség számára az sem hordoz pozitív üzenetet, hogy George Ivaşcu nemzeti identitásért és kultúráért felelős miniszter 2018. április 17-én bejelentette, hogy a centenáriumi ünnepségsorozatot három évesre tervezik, azaz gyakorlatilag 2020-ig hosszabbítják meg.⁴⁸

46 Lásd ehhez még a Román Tudományos Akadémia centenáriumi tíz pontos nyilatkozatát: Academia Română și Centenarul Marii Uniri. Letöltés helye: www.acad.ro; letöltés ideje 2018. 10. 15.

47 Pászkan Zsolt: Centenáriumi Románia – Nemzetépítés és zűrzavar. *Kisebbségi Szemle*, 2018. 3 (1). 7–24, itt: 17.

48 A Román Belügyminisztérium honlapja: „*A centenáriumi évfordulót meghosszabbítottuk 2020-ig, mert a történelmi igazságról van szó. Nem tehetjük meg, hogy 2019 januárjában nem tiszteljük meg és emlékezünk meg az Amerikai Egyesült Államokról, aki 1919 januárjában elismerte Nagy Romániát. Folytatjuk azon szerződésekről való megemlékezések sorát, amelyekkel 1920-ig elismerték Nagy-Romániát. Ez a meghosszabbítás lényege.*” Letöltés helye: ab.prefectura.mai.gov.ro; letöltés ideje: 2018. 10. 24.